

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת וישלח תשע"ה

"וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר" - עד זמן הגאולה

בגיד הנֶשֶׁה" (שם, לב). המלאך הצליח להחדיר טומאה ליעקב כי בגיד הנשה, ולכן אסור לנו לאכול את גיד הנשה של בהמה, כי שרו של עשו החדיר שם טומאה.

עד מתי תורגש הטומאה הזו בעם ישראל? - אומר הפסוק: "וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר". "כלומר, עד שיעלה שחר לישראל - ישועת ישראל, שהוא דומה לשחר. כי הגלות דומה ללילה" (פסיקתא זוטרתא לב, אות כה. וכן מבואר בזוהר ח"א קע, א). כלומר: כל זמן הגלות נסבול מהטומאה שהכניס שרו של עשו בכלל ישראל, ע"י נגיעתו בכף ירך יעקב. כשיעלה השחר, ותגיע הגאולה - הפגם יסתלק. אז לא יהיה עוד כח לשרו של עשו. אבל עד אז - "וַתִּקַּע כַּף יֵרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבָקוֹ עִמּוֹ". עד אז - עם ישראל צולע.

יעקב חוזר אל אביו - רמז לימות המשיח

ענין זה רמזו גם בהמשך הפרשה. התורה מספרת: "וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל, וַיֵּט אָהֳלָה מִהֶלְאָה לְמַגְדַּל עֵדֶר. וַיְהִי בִשְׁפָן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהָרָה, וַיִּלָּךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלֵהָה פִּילֶגֶשׁ אֲבִיו" (בראשית לה, כא-כב). אומר על כך רש"י: "בִּשְׁפָן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהָרָה - עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו כל אלה". כלומר, כל הצרות שקרו ליעקב לאחר פגיעת המלאך - מעשה דינה, ופטירת רחל, ומעשה ראובן עם בלהה - ארעו ליעקב בִּשְׁפָן הַהָרָה", עד שלא בא אצל אביו לחברון.

מה רוצה רש"י לומר בזה? או מה התורה רוצה לומר בזה? הרי כל מי שקורא את הפסוקים על הסדר, רואה מעצמו, שכל המעשים הללו קרו לפני שיעקב בא אל אביו. אמנם נכון שלפעמים אין מוקדם ומאוחר בתורה, אבל מהיכא תיתי לומר זאת כאן, בפרשתנו? בפשטות, המעשים כתובים לפי הסדר. תחילה מעשה דינה, אח"כ פטירת רחל, אח"כ מעשה ראובן ובלהה (שם), ואח"כ יעקב מגיע אל אביו (שם, כז). מדוע א"כ מציינת התורה במיוחד, ש"עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו כל אלה"?

נראה לבאר כך: הרמב"ן הרי מסביר, שתולדות עם ישראל מתחלקות לשתי מהדורות. "מהדורה ראשונה", ו"מהדורה שנייה". המהדורה הראשונה מתחילה באברהם אבינו שיורד למצרים (שם יב, י), [רמז לגלות מצרים], נמשכת עם כל מעשי אברהם יצחק ויעקב, ומסתיימת בפרשתנו, במאבק של יעקב עם שרו של עשו, שזהו המאבק עם הגלות הרביעית, גלות אדום, והסוף של גלות זו הוא, שיעקב גובר על שרו של עשו, וחוזר אל יצחק אביו (שם לה, כז). זוהי מהדורה ראשונה ומקוצרת של תולדות עם ישראל. המהדורה השנייה מְהוּוה חזרה על המהדורה

"וַתִּקַּע כַּף יֵרֶךְ יַעֲקֹב" - מה משמעות הדבר?

התורה מספרת על יעקב אבינו: "וַיִּקַּם בְּלֵילָה הוּא, וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת שְׁתֵּי שְׁפָחֹתָיו וְאֶת אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו... וַיַּעֲבֵרם אֶת הַנָּחַל... וַיִּנְתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ, וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר" (בראשית לב, כג-כה). מי היה ה"איש" שנאבק עם יעקב אבינו באותו לילה? - "פירשו רבותינו וזכרונם לברכה, שהוא שְׁרוֹ שֶׁל עִשׂוֹ" (רש"י שם). שְׁרוֹ שֶׁל עִשׂוֹ נטפל ליעקב, ונאבק עמו כל הלילה, עד עלות השחר. "וַיִּרָא כִּי לֹא יָכַל לוֹ, וַיִּנְעַע בְּכַף יָרְכוֹ, וַתִּקַּע כַּף יֵרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבָקוֹ עִמּוֹ" (שם, כו). יעקב יוצא מהמאבק הלילי כשהוא "צָלַע עַל יָרְכוֹ" (שם, לב).

מה משמעותה של צליעה זו? - לצליעה זו שתי משמעויות. משמעות פרטית ליעקב, ומשמעות כללית לכלל ישראל. המשמעות הפרטית היא, שיעקב כבר לא איש תם. הוא נעשה בעל מום, ונפסל לעבודת הקרבנות. למה רצה שרו של עשו לפסול את יעקב לעבודה? - שהרי כל מה שנטל יעקב מעשו את הבכורה, היה מפני שהעבודה בבכורות, ורצה לעבוד במקום עשו, שמחמת רשעו אינו ראוי להקריב קרבנות לה' (רש"י שם כה, לא). לכן נגע שְׁרוֹ שֶׁל עִשׂוֹ בכף ירך יעקב, כדי להפכו לבעל מום ולפסלו מן העבודה (בעל הטורים שם לב, כו), ובכך למנוע ממנו לממש את הבכורה - שהושגה, לדעתו של עשו, בדרכי מרמה (ע"י בראשית כז, לו)².

אלא שמהצליעה הפרטית מתרפא יעקב מהר מאוד. מיד אחר כך נאמר, "וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלָם עִיר שְׁכֵם" (שם לג, יח). שלם - שנתרפא מצלעתו (רש"י שם), וחזר להיות כשר לעבודה. ובכל זאת, מה שכן נשאר מהצליעה הזו, היא הצליעה הכללית שנגרמה ע"י המלאך - הצליעה של כלל ישראל. בפגיעתו של המלאך ביעקב, מצליח שְׁרוֹ שֶׁל עִשׂוֹ להכניס טומאה מסויימת לכלל ישראל. הפגיעה הרי היתה בלילה, ולילה רומז על זמן הגלות. לכן יעקב איננו שלם במשך הלילה של הגלות. הוא צולע על ירכו. יוצאים ממנו מתיוונים, צדוקים, ביתוסים, קראים, מומרים, משכילים, אפיקורסים, רפורמים, חילונים, כל אלו באים מהפגיעה שפגע שרו של עשו בכף ירך יעקב. עם ישראל בכללותו נשאר דבוק בה', אבל הוא לא שלם. יש בו כל מיני צליעות. לולא פגיעת שרו של עשו ביעקב, לא היו בעם ישראל מתיוונים וחילונים וכדו'. רק בגלל פגיעתו של המלאך אנו סובלים מן התופעות האלו. זוהי התוצאה מנגיעת המלאך בכף ירך יעקב, שלא כל עם ישראל נשאר נאמן לה'.

בעקבות המאבק בין יעקב לשרו של עשו, והפגיעה בכף ירך יעקב, מצוה עלינו התורה: "עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה, כִּי נִגַּע בְּכַף יֵרֶךְ יַעֲקֹב

בזמן היונים (עי' ב"ח או"ח סוף סי' תר"ע), ולבסוף - לחורבן המקדש וביטול העבודה לגמרי, עד עצם היום הזה. על ההתרשלות בבנין המקדש (השני) העיר כבר חגי הנביא. חגי פונה אל ישראל ואומר: "שימו לבבכם על דרכיכם: זרעו חרב - והבא מעט. אכול - ואין לשבעה. שתו - ואין לשכרה... והמשתכר - משתכר אל צרור נקוב... יען מה?" - למה המצב הזה, שאין ברכה במעשה ידיכם? - "יען ביתי אשר הוא חרב, ואתם רצים איש לביתו!" (חגי א, ה-ט). כל אחד דואג לביתו הפרטי, ואין מי שדואג לבנין בית המקדש. אם הייתם דואגים לבנין המקדש ולא מתרשלים בבנינו, היתה באה ברכה לעולם. כשמקריבים קרבן, כל אותו המין מתברך בעולם, כמו שאמרו חז"ל: "אמר הקב"ה: הביאו לפני עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות... הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה" (ר"ה טז, א). וכיון שאתם מתרשלים בבניית המקדש, הברכה הזו אינה קיימת, ולכן אינכם רואים ברכה בעמלכם. לעומת זאת, אם תתחילו לעסוק בבנין בית המקדש, יברך ה' את מעשה ידיכם (חגי ב, יח-ט).

גם על ההתרשלות בעבודת הקרבנות - לאחר שכבר נבנה המקדש - יש אזהרות נביא. הנביא מלאכי עומד בתחילת בית שני ומוכיח את ישראל על זה שמקריבים קרבנות בצורה בלתי מהודרת: "הפקנים בוני שמי... מגישים על מזבחי לחם מגאל... בקמרכם שלחן ה' נבזה הוא. וכי תגשון עור לזבח אין רע? וכי תגישו פסח וחלה אין רע?! הקריבנו נא לפחתך; הירצף או הישא פניך?! (מלאכי א, ח). לפתחה הפרסי לא היית מעז להביא קרבן כזה! במקרה הטוב היה זורק אותך מהבית, ובמקרה הרע היה נושא את ראשך מעליך ותולה אותך על עץ! א"כ, למה לקב"ה אינכם נמנעים מלהביא קרבנות כאלו? מפני שאינכם מעריכים מספיק את עבודת הקרבנות!"⁶ "מגישים על מזבחי לחם מגאל... בקמרכם שלחן ה' נבזה הוא". כמוכן, אין כוונת הנביא לומר, שישראל הקריבו בהמות שהן בעלות מום ממש מבחינת ההלכה - פסח ועור - שהרי ישראל שואלים "במה בנינו את שמיך?... במה גאלנוך"?... הם אינם מבינים על מה הנביא מדבר איתם! על כרחך, שאין מדובר במומים של ממש, אלא רק במומים בדקות, שהם כשרים מבחינת ההלכה, אך יש בהם חסרון של הידור⁷. אלא שזה גופא מראה על זלזול בעבודה. מראה שבפנימיות לבם הם לא מעריכים אותה מספיק. מי שמעריך את העבודה, עושה אותו עם כל הלב, משתדל להביא את הקרבן המהודר ביותר⁸. ומי שחושב שעבודת האלקים היא רק עול שהטילו עליו, מחפש כל מיני קולות, ואת כל הדרכים כיצד להפטר ממנה.

שרשי ההתיונות - בתחילת בית שני

המעשים שמדבר עליהם מלאכי - שביוזו את העבודה, והקריבו קרבנות בלתי מהודרים - הם כנראה היו הגורם למה שקרה אחר כך, שנהיו מתיוונים בעם ישראל. כי טבעו של אדם להמשך אחר היופי, ואם אין יופי בעבודת המקדש, ששם

הראשונה - אבל באריכות. היא מתחילה ביוסף שיוורד למצרים - שזוהי תחילת גלות מצרים, וזהו הפרט המקביל לירידת אברהם אבינו למצרים, בתחילת המהדורה הראשונה - אח"כ באים כל שאר הגלויות, וסיום מהדורה זו הוא בביאת מלך המשיח ובגאולה האחרונה. כל מה שקורה לעם ישראל במהדורה השניה, רמוז במעשי האבות שבמהדורה הראשונה. ובלשון הרמב"ן - "מעשה אבות סימן לבנים" (רמב"ן שם יב, ו). מעשי האבות הם הסיבה והשורש לכל מה שקורה לעם ישראל במהלך הדורות.

לפי מהלך זה, שביאת יעקב אל יצחק אביו מכוונת כנגד ימות המשיח, נראה לומר, שזה מה שרצתה התורה להדגיש, ש"עד שלא בא יעקב אצל יצחק ארעוהו כל אלה". כלומר, התורה מרמזת כאן, שהצרות האחרונות באו על יעקב מפני שהתעבב "בארץ החי"א, "מהקלחה למגדל עדר", ולא הזדרו לבוא אל אביו לחברון³ (גור אריה שם לה, כב). כל זמן שיעקב לא חזר אל אביו, וכל זמן שישראל לא חוזרים אל אביהם שבשמים - יש צרות וקלקולים, הנובעים מפגיעת המלאך בכף ירך יעקב. אבל כשיעקב חזר אל אביו, וישראל חוזרים אל אביהם שבשמים בגאולה האחרונה - נעלם הפגם, והקלקולים נעלמים גם הם.

אולי זהו גם עומק הענין במה שאמרו לנו חז"ל, שאחרי שיעקב אבינו חזר לארץ, הוא מבקש לישב בשלוה. אמר הקב"ה: "לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה"?! - קפץ עליו ורגזו של יוסף (רש"י שם לו, ב). מה הפירוש בזה? חושבני שהפירוש הוא כך: יעקב רוצה, שגם מה שיהיה בימות המשיח יהיה מרומז בתורה. הרי מאז שיעקב חזר אל אביו - שזה מרמז לימות המשיח ואחרית הימים ב"מהדורה הראשונה" - ועד למכירת יוסף (כחמש עשרה שנה אח"כ) - שבזה מתחילה "המהדורה השניה" - יש קצת שלווה ליעקב. שלווה אחרית הימים. אבל התורה לא מספרת מאומה על השנים הללו. כי מה יהיה ואיך יהיה בימות המשיח - לא רמוז בתורה. יעקב רוצה "לישב בשלוה". רוצה לדעת מה יהיה בימות המשיח. אבל הקב"ה לא רוצה לכתוב על זה בתורה. זה כמוס לצדיקים לעתיד לבוא. רק כשנזכה לימות המשיח, אז נדע מה יהיה בזמן ההוא.

התרשלות בעבודת המקדש בתחילת בית שני

כפי שהזכרנו, הפגיעה של המלאך ביעקב נעשתה בשני מישורים: פגיעה פרטית ביעקב, ופגיעה כללית בכלל ישראל. ובכל זאת, הפגיעות קשורות זו לזו. הפגיעה שפגע המלאך בכלל ישראל, היא מעין הפגיעה שפגע המלאך ביעקב בבחינה הפרטית. כשם שלגבי יעקב מתכוין המלאך לעשותו בעל מום ולפסלו מן העבודה, כך גם לגבי כלל ישראל, המלאך מתכוין לפגוע בהם בענין העבודה - להכניס בהם קרירות במה שנוגע לעבודת המקדש. קרירות זו מופיעה בזמן בית שני, וגורמת להתרשלות בבנין המקדש⁴ (עי' חגי א, ט) ובעבודת הקרבנות⁵ (עי' מלאכי פרק א), מה שגורם אח"כ לגזרות יון ולביטול העבודה

הצליחו החשמונאים לנצח את יון.

גם בדור שלפנינו היו שתי מלכויות גדולות שרדפו את עם ישראל. הגרמנים ימח שמם, והרוסים. והנה, לגבי גרמניה הארורה קבע הקב"ה שיהיה צורך במלחמה ארוכה וקשה כדי לנצחה. מאות אלפים נהרגו משני הצדדים, גם מהצד של הגרמנים ימ"ש, וגם מהצד של האמריקאים, האנגלים, הצרפתים והרוסים. לעומת זאת, את הרוסים ניצחו כמעט בלי שפך דם. הקומוניזם התמוטט כמעט מעצמו, ונעלם. מה הסיבה להבדל הזה? הסיבה להבדל היא, שהרשע הגרמני ימ"ש גזר על ה ג ו ר ה, להשמיד להרוג ולאבד ח"ו כל יהודי שהוא, בין שהיה שומר תורה ובין שלא היה כזה. לכן הנצחון עליו היה צריך להיות בכח הגוף. לעומת זאת, הרוסים לא נלחמו נגד הגוף, אלא נגד ה ת ו ר ה. אסרו ללמוד תורה ולקיים מצוות, והענישו בחומרה כל מי שעבר על גזרתם; ומי שנשמע להם - הניחו לו. לכן הנצחון עליהם היה צריך לבוא בכח הרוח. כל אלו שמסרו עצמם על קידוש השם אצלם, על שמירת שבת, על כשרות, על ברית מילה ועל שאר מצוות, הם אלה שהפילו את הקומוניזם, עד שכמעט ולא היה צורך בשפיכות דמים כדי להפילו.

סיפר לי אבי מורי ז"ל, שהג"ר בצלאל זולטי זצ"ל דרש פעם בבית הכנסת בשבת חנוכה, על הפסוק שמופיע בהפטרות של חנוכה: "לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוחי אָמַר ה' צְבָא-וֹת" (זכריה ד, ו). אמר הרב זולטי: "היכן ניתן לראות דוגמא להתגשמות הפסוק הזה? - ברוסיה! לרוסים יש טנקים, וטילים, ופצצות אטום, וחיל גדול מאד, ובכל זאת הם מפחדים. וממה הם מפחדים? - מסיפור של יהודי! זוהי "סכנת נפשות" בעיניהם! אסור שלייהודי יהיה סידור ביד" ...! אם הג"ר בצלאל זולטי זצ"ל היה זוכה לחיות עוד כמה שנים, היה יכול להוסיף ולומר בדרשתו, שהרוסים אכן צדקו בחשש שלהם. הסיפור באמת ניצח! הקומוניזם התמוטט, והיום כל יהודי ברוסיה יכול להחזיק סידור בגלוי, להחזיק חומש וגמרא בגלוי, לשמור שבת ולאכול אוכל כשר. כמו בימים ההם, כך גם בזמן הזה: לא בחיל ולא בכח, אלא ברוח ה' - עם סידור וגמרא - ניצחו את הקומוניזם הרוסי¹²! כי זה הכח האמיתי שמנהל ומנהיג את העולם, כח התורה וכח המצוות. הקומוניזם נפל, ועם ישראל פורח ב"ה. גם ברוסיה אפשר היום ללמוד תורה, להתפלל ולקיים מצוות. אנו מעדיפים שיהודי רוסיה יעלו לא"י, אבל עכ"פ נפל הקומוניזם שרדף בחרב את עם ישראל ואת תורת ישראל. המאבק עם שרו של עשו נמשך. גם ברוסיה נגעו בכף ירך יעקב. לא נתנו לשמור תורה ומצוות, ובסוף הקב"ה ניצח ויעקב יצא שלם. לא שלם לגמרי, יש הרבה התבוללות ונישואי תערובת בין יהודי רוסיה, אבל בכל זאת כף ירך יעקב עדין יכולה להתקיים גם ברוסיה. יש לימוד תורה ברוסיה, יש חזרה בתשובה ברוסיה, והרבה מיהודי רוסיה עלו לא"י והתחילו גם חיי תורה ומצוות בשלמות.

אנו זוכים שכף ירך יעקב תבוא על תיקונה. במהרה בימינו יהיה האור השלם של יעקב אבינו החוזר אל אביו וחזרת התורה השלמה בא"י, כל עם ישראל יחזור לקיים תורה ומצוות,

מגישים לה' קרבן עֶזְרָה וְחֹלָה, יש מי שנמשך בעקבות כך אל תרבות יון, ששם היופי החיצוני הוא עניין גדול⁹. יכול להיות שזה היה אחד הגורמים להתיוונות בתחילת בית שני, וזה מה שגרם לגזירות אנטיוכוס, שבאו בגלל ההתייוונות¹⁰.

התיקון לַחַטָּא הזה, של זלזול ואי הערכת עבודת המקדש, נעשה ע"י בני חשמונאי, שמסרו נפשם על עבודת המקדש, ובוזה תיקנו את היחס המזולזל שהיה כלפיה קודם (עי' ב"ח או"ח סוף סי' תר"ע). אולי מפני כך, לאחר שעשה לנו הקב"ה ניסים וגברה יד ישראל על היוונים, תיקנו חז"ל במצנת נר חנוכה מדרגה של "מהדרין", ומדרגה נוספת של "מהדרין מן המהדרין" (שבת כא, ב). במצוות אחרות לא שמענו כזאת ולא ראינו כאלה, שיתקנו מדרגה על גבי מדרגה בהידור המצוה. רק במצוות הדלקת נר חנוכה תקנו כן. חוץ מזה, בכל מצוה אחרת, החיוב להוסיף ממון כדי להדרה הוא רק עד שליש במצוה ולא יותר (ב"ק ט, ב). [למשל, אם אפשר להשיג אתרוג כשר בעשרים שקל, ויש אתרוג יפה ממנו שעולה יותר - צריך להוציא עד שליש יותר בשביל הידור מצוה, אבל לא יותר מזה (עי' פרטי הדינים בזה בשו"ע או"ח סי' תנ"ו)]. והנה כאן, ההידור במצוה הוא הרבה יותר משליש! את עיקר המצוה אפשר לקיים בשמונה נרות (נר לכל יום), ואילו ההידור הוא בשלשים וששה נרות, בגלל שמוסיף והולך כבית הלל, או פוחת והולך כבית שמאי. שלשים וששה נרות יחס לשמונה נרות הם הרבה יותר משליש. למה הדגישו חז"ל כל כך את ענין ההידור במצוה זו, עד שתקנו "מהדרין" ו"מהדרין מן המהדרין", וגם שיהיה ההידור הרבה יותר משליש? - כנראה, מפני שמה שהביא לשעבוד יון ולגזרות אנטיוכוס הוא מה שלא השתדלו להדר במצוות. "וכי תגִּישוּ עֶזְרָה לְזַבֵּחַ - אֵינָן רָע! וכי תגִּישוּ פֶסֶחַ וְחֹלֶה אֵינָן רָע!" ממילא, תשובת המשקל והתיקון לעון זה הוא, להיות "מהדרין מן המהדרין". להחדיר בחזרה את יחס הכבוד לעבודת ה'¹¹. ואכן, ברוך ה', אין כמעט יהודי שלא משתדל לקיים את מצות נר חנוכה במדרגה זו של "מהדרין מן המהדרין".

"מסרת גבורים ביד חלשים" - מי הם החלשים?

אנו אומרים בתפלת "על הנסים", "מסרת גבורים ביד חלשים". מי הם ה"חלשים" הללו? בפשטות, הכונה היא לחשמונאים, שלא היו להם כלי מלחמה כמו ליונים, וממילא היו חלשים מאד מבחינה צבאית. אבל אולי מותר לומר פשט אחר, ולפיו פְּתִיבַת "חלשים" אין הכונה לחשמונאים, אלא לכל אלה שמסרו נפשם בזמן היונים על שמירת שבת ומילה ושאר המצוות. אלו הם ה"חלשים" שניצחו את היונים. לא בכח הגוף ניצחו - שבזה הם אכן היו חלשים - אלא בכח מסירות הנפש שלהם על שמירת התורה! מפני שזהו הכח האמיתי בעולם - כח התורה, כח השבת, וכח כל שאר מצוות. ממילא, זה הכח שמוטט את היונים. את ה"מכה בפטיש" עשו אחר כך החשמונאים עם מסירות הנפש שלהם. אבל לולא הצדיקים שקדמו להם, מי יודע אם החשמונאים היו מצליחים לנצח את יון. רק בזכות אלו שנסקלו ונתלו והולקו על קידוש השם,

לא יהיו חילונים וקונסרבטיבים ורפורמים, יהיו רק שומרי תורה ומצוות, יבנה בית המקדש, יחזרו הקרבנות, ונזכה לראות שוב כמו אז את חנוכת הבית במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. ושרו של עשו הוא סמא"ל (רש"י סוכה כט, א ד"ה אֶלְהִיָּהּ), וסמא"ל איהו יצר הרע (זוהר ח"ב מב, א).
2. וכבר העירו, דכיון שפגיעת המלאך בכף ירך יעקב היתה מחמת השנאה והקפידא של עשו על נטילת הבכורה והברכות ממנו במרמה - "וַיַּעֲקְבֵנִי זֶה פְּעָמִים, אֵת בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עֵתָה לָקַח בְּרֹכְתִי... וַיִּשְׁטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרָכָו אָבִיו" (בראשית כז, לו-מא) - לכן מופיעה הסוגיא של איסור גניבת הדעת, ואפילו דעתו של נכרי - בפרק "גיד הנשה" (חולין צד, ב), [ובהקשר למה? - בהקשר למכירת ירך של בהמה לנכרי, כשגיד הנשה בתוכה, והנכרי סבור שניטל הגיד! ("ע"ש)]. וזהו בכונה מיוחדת מצד מסדרי הש"ס, לבטל טענתו של עשו, שיעקב גנב את דעתו. לכן הדגישו מסדרי הש"ס בפרק זה, דוקא, שגניבת הדעת אסורה, ואפילו דעתו של נכרי, ועל כרחך שיעקב עשה הכל בהיתר, וע"פ נבואה. [וכל זה הוא על דרך מה שכתב ר' צדוק הכהן מלובלין, שכל האגדות שנסדרו בש"ס, יש להן שייכות פנימית להמקום שבו נסדרו, וכפי שהראה כמה דוגמאות לזה (ע"י פרי צדיק, דברים, לערב יוה"כ אות א' ד"ה ומטעם זה, ואות ה' ד"ה והנה כבר)].
3. וכפי שפירש רש"י גם לעיל (לה, א), לגבי מעשה דינה: "לפי שאחרת בדרך, נענשה ובאה לך זאת מבתך".
4. הפך הענין, שראוי לבנות המקדש בזריזות ובחריצות - כמבואר ברמב"ן (שמות כה, ט), שציווי מיוחד היה במשכן, לבנותו בזריזות ובחריצות. וכן משמע ברש"י (שם לא, יג ד"ה אך), שהיה ענין מיוחד במלאכת המשכן להיות "רדופין וזריזין" בבנייתו, [עד שמפני זה היתה התורה צריכה להזהיר, שלא לדחות את השבת מפני כן]. ומסתבר, דכשם שבמלאכת המשכן היתה הקפדה מיוחדת שיבנה בזריזות, כך היה גם במלאכת בנין המקדש. [ואולי מפני זה, הגם שזמן עבודת הפועל הוא רק ביום, כמו שנאמר: "יֵצֵא אָדָם לְפַעְלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב" (תהלים קד, כג), מכל מקום גבי מלאכת בניית המקדש סלקא דעתך דמקדמי ומחשכי גם בלילה (ברכות ב, ב). ואף למסקנה, שלא עשו כן, משמע דזהו רק מפני שבליילה הוצרכו לשמור (צדקת הצדיק אות י"א)]. וממילא, כשמתרשלים בבניית המקדש, הרי זה הפך ענין זה, שצריך לבנותו בזריזות ובחריצות. [וע"י רמב"ן, שבזמן דוד המלך "היה עונש על ישראל בהתאחר בנין בית הבחירה, שהיה הארון הולך מאהל אל אהל פְּגַר בְּאֶרֶץ, ואין השבטים מתעוררים לאמר נדרוש את ה' ונבנה הבית לשמו" (רמב"ן במדבר טז, כא), ונענשו בְּדָבָר, ומתו בו שבעים אלף איש מישראל (ש"מ"ב כד, טו)].
5. ומסתבר, דכשם שישנה הקפדה על בניית המשכן והמקדש, שתהיה בזריזות ובחריצות, כך יש הקפדה כזו גם בעבודת הקרבנות הנעשית בהם. [ואולי מפני זה "כהנים זריזין הן" (פסחים סה, א), "שממהרים לרוץ ולקרב ולזרוק" (רש"י שם ד"ה אגב זריזותיהו), כדי לקיים ענין זה]. וממילא, כשמתרשלים בהקרבנות, עוברים על ענין זה.
6. גם הַשְּׁחֶתֶת בריית הלוי - שמלאכי בא על כך בטענה אל הכהנים (מלאכי ב, ח), ודרשו חז"ל שהכונה היא לכהן או לוי המסייעים בבית הגרנות (בכורות כו, ב) - נובעת מזלזול בעבודה. כי כהן או לוי המסייעים בבית הגרנות, מראים בכך כאילו עבודת המקדש איננה סיבה מספקת לקבלת המתנות, וכאילו צריכים הכהן או הלוי לעשות עוד איזה דבר עבור ישראל, כדי לקבל את מתנותיהם בזכות ולא בחסד. וא"כ התנהגות כזו גורמת לזלזול והשחתת כבוד עבודת המקדש, כאילו עבודת המקדש אינה שווה את המעשר (ע"י רמב"ם הלכ' תרומות פ"ב הי"ח-ה"י"ט).
7. כן משמע מהמשך דברי הנביא שם, שאמר: "וְאָרֹר נֹכַח וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר, וְנָדָר וְזָבַח מְשַׁחֵת לָהּ" (מלאכי א, יד); ומבואר ברמב"ם, שפסוק זה מדבר על מי שמביא קרבן כשר, אך אינו מן המובחר. ד"ל הרמב"ם: "לא כל דבר שאינו פסול מביא אותו לכתחילה. כיצד? היה חייב עולה - לא יביא שֶׁהַ כחוש וכעור, ויאמר: הרי אין בו מום! ועל זה נאמר: וְאָרֹר נֹכַח וְגו'. אלא כל שיביא לקרבן - יביא מן המובחר" (רמב"ם הלכ' איסורי מזבח פ"ז ה"א). הרי שהפסוק מדבר על קרבן שהוא כשר מעיקר הדין, אלא שאינו מן המובחר, ובכל זאת הנביא מכנה קרבן זה "מְשַׁחֵת", שפירושו - בעל מום (רש"י שם), כמו שנאמר: "מְשַׁחֵתֶם בָּהֶם, מוּם בָּהֶם" (ויקרא כב, כה).
8. ואפילו בכבוד ובמעשר בהמה, שאין לאדם בחירה איזו בהמה להביא, אמרו חז"ל: "וְהִיָּה הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'... שְׁמָה תִּבְיֹאוּ... עוֹלְתֵיכֶם וְזֹבְחֵיכֶם... וְכָל מִבְּחַר נְדָרֵיכֶם (דברים יב, יא). אין לי אלא נדרים ונדבות; מנין לרבות בכורות ומעשרות, חטאות ואשמות? - תלמוד לומר: וְכָל מִבְּחַר נְדָרֵיכֶם" (ספרי פרשת דברים פסקא ס"ח). וכתב על זה רבינו הלל בפירושו שם: "אף על גב דבכור תלוי בפטר רחם, ומעשר כתיב ביה 'לֹא יִבְחַר בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְרְנוּ' (ויקרא כז, לג), כתיב 'מִבְּחַר', לַפְטוּמִינְהוּ, דלהוי מן המובחר". (וכן מובא שם בהגהות וביאורים בשם הראב"ד).
9. וגם עצם השם "יָיִן", בהיפוך סדר האותיות הוא "נוי", לשון יופי (של"ה מסכת תענית פרק "תורה אור" אות פ"ט).
10. כמבואר בב"ח המובא למעלה (לעיל), שמה שהתירשלו בעבודת הקרבנות, זה הביא לגזרות יון וביטול העבודה בזמן היונים.
11. וע"י הגה' רעק"א על השו"ע (או"ח סי' תרע"א סק"א) שכתב, שגם בעיקר המצוה דנר חנוכה (נר איש וביתו) איכא חומרא, שלא קיים בה הדין שלא לבזבז על המצוה יותר מחומש מנכסיו, וצריך להוציא עליה אף יותר מזה. [וחלק שם על הפמ"ג שכתב שגם על נר חנוכה אל יבזבז יותר מחומש]. אך כתב, דהטעם שהחמירו במצוה זו יותר, הוא משום פרסום הנס.
12. ומ"מ, על דרך הפשט, אין כונת הפסוק לומר שכח הרוח גדול מכח הזרוע. אלא כונת הנביא לומר כאן, כיצד יהיה מהלך בנין בית שני, וכפי שפירש רש"י, וז"ל: "לא בחיל ולא בכח שְׂבָקָם תעשו את בנין בֵּיתִי, כי אם ברוחי - אני אתן רוחי על דרוש, ויניח לכם לבנות ולעשות כל צרכי יציאת הבנין משלו, ולעזור אתכם בחטין ויין ושמן ועצים... ולא תצטרכו לעזרת אדם". ואולם, מה שמביא להנהגה זו של הקב"ה הוא, כמובן - הסידור והגמרא שלנו. כלומר, לימוד התורה והתפלות. וכפי שפירשו כמה מפרשים, ש"בְּרוּחֵי" פירושו "ברצוני" (ע"י רד"ק ומצודות שם), והרי הדרך הידועה להפיק רצון מה' על דברים כאלו, היא ע"י תורה ותפלה וההליכה בדרכי ה'.